

of relationships with children in the family, neglect of their psychological individual characteristics in intercourse lead to the formation of such qualities as shyness, anxiety, hyperactivity, which in turn make it difficult to contact not only with adults but also with peers.

Key words: family education, intercourse, pre-school children, parents, educators, behavior.

Received January 13, 2015

Revised January 25, 2015

Accepted February 11, 2015

УДК 159.922.73

Х.Р. Стельмащук

kalsik7@gmail.com

Психологічні аспекти формування довірливих стосунків у дітей-сиріт як одна з умов стресостійкості

Stelmaschuk K.R. Psychological aspects of forming trustful relationships of orphanchildren as one of the stress resistance conditions / K.R. Stelmaschuk // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D.Maksymenko, L.A.Onufrieva. – Issue 28. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2015. – P. 539–550.

Х.Р. Стельмащук. Психологічні аспекти формування довірливих стосунків у дітей-сиріт як одна з умов стресостійкості. У статті зроблено спробу проаналізувати та дослідити чинники і фактори формування довіри у дітей, що виховуються в умовах дитячого будинку. Вивчено проблеми виховання дітей в дитячому будинку, вказано на відсутність адекватних психологічних умов, які забезпечували б їх повноцінний розвиток. З'ясовано причини труднощів у побудові довірливих стосунків у системі «дитина-дорослий», «дитина-дитина». Розглянуто довіру на основі концепції Т.П.Скрипкіної, де акцентовано різноманіття феноменологічних проявів довіри, умов її виникнення, характеристики функціонування та закономірності існування, що залишаються універсальними у всіх сферах життєдіяльності людини, і саме тому вона виступає базовою умовою цілісної взаємодії людини зі світом.

Встановлено, що саме довіра забезпечує можливість міжособистісної взаємодії в цілому та сприяє саморозкриттю людини, робить можливим формування психологічно комфортних умов життя і, відповідно, є

важливим фактором стресостійкості. Констатовано, що довіра як самостійне соціально-психологічне явище виконує фундаментальні функції в житті людини та виступає умовою цілісної взаємодії людини зі світом; сприяє злиттю в сприйнятті людини минулого, сьогодення і майбутнього в цілісний акт. Показано, що довіра створює ефект цілісності буття людини, сприяє виникненню ефекту цілісності особистості, за допомогою довіри співставляється міра відповідності своєї поведінки, прийнятого рішення, мети, поставлених завдань як світові, так і самому собі. Встановлено, що за умови довіри дітей дорослим, їх словам, намірам, діям, вчинкам, цінностям, дорослі здатні допомогти дітям повірити в себе, знайти взаєморозуміння з навколишньою дійсністю та навчити правильно розуміти світоглядну позицію «іншого». Обґрунтовано значимість довіри і любові, які здатні в умовах зіткнення дитини зі стресовою ситуацією допомогти їй швидко впоратися з тривожними переживаннями і виступити вагомим фактором стресостійкості.

Ключові слова: довіра, базисна недовіра до світу, базальна тривога, фрустрація, невротичний тип, діти-сироти, сирітство, емоційна сфера, стрес, стресостійкість, стресогенні фактори.

Х.Р. Стельмащук. Психологические аспекты формирования доверительных отношений у детей-сирот как одно из условий стрессоустойчивости. В статье сделана попытка проанализировать и исследовать детерминанты и факторы формирования доверия у детей, воспитывающихся в детском доме. Изучены проблемы воспитания детей в условиях детского дома, указано на отсутствие адекватных психологических условий, которые обеспечивали бы их полноценное развитие. Выяснены причины трудностей в построении доверительных отношений в системе «ребёнок-взрослый», «ребёнок-ребёнок». Рассмотрено доверие на основе концепции Т.П.Скрипкиной, где акцентировано многообразие феноменологических проявлений доверия, условий его возникновения, характеристики функционирования и закономерности существования, остаются универсальными во всех сферах жизнедеятельности человека и именно поэтому оно выступает базовым условием целостного взаимодействия человека с миром.

Установлено, что именно доверие обеспечивает возможность межличностного взаимодействия в целом и способствует самораскрытию человека, делает возможным формирование психологически комфортных условий жизни и, соответственно, является важным фактором стрессоустойчивости. Констатировано, что доверие как самостоятельное социально-психологическое явление выполняет фундаментальные функции в жизни человека и выступает условием целостного взаимодействия человека с миром; способствует слиянию в восприятии человека прошлого, настоящего и будущего в целостный акт. Показано, что доверие создает эффект целостности бытия человека, способствует возникновению эффекта целостности личности, с помощью доверия сопоставляется мера соответствия своего поведения, принятого решения, цели,

поставленных задач как к миру, так и самому себе. Установлено, что при доверии детей взрослым, их словам, намерениям, действиям, поступкам, ценностям, взрослые способны помочь детям поверить в себя, найти взаимопонимание с окружающей действительностью и научить правильно понимать мировоззренческую позицию «другого». Обоснована значимость доверия и любви, которые способны в условиях столкновения ребенка с стрессовой ситуацией, помочь ему быстро справиться со тревожными переживаниями и выступить весомым фактором стрессоустойчивости.

Ключевые слова: доверие, базисное недоверие к миру, базальная тревога, фрустрация, невротический тип, дети-сироты, сиротство, эмоциональная сфера, стресс, стрессоустойчивость, стрессогенные факторы.

Постановка проблеми. Феномен довіри – багатоаспектне явище, яке відіграє одну з найважливіших ролей у міжособистісному спілкуванні. Саме довіра дозволяє нам визначити ступінь близькості між нами й оточуючими, на її основі будуються найміцніші стосунки. Тому так гостро сьогодні стоїть проблема формування базової довіри у дітей, які потрапляють у дитячі будинки чи закриті центри.

У дітей, позбавлених материнської турботи, що знаходяться в умовах материнської та соціальної депривації, спостерігаються труднощі з формуванням базової довіри до світу, що призводить до виникнення в дитини внутрішньої напруженості, тривожності, агресивності, конфліктності, відчуття неповноцінності, непотрібності. У таких дітей не сформована «довіра до себе», яка допомагає не вступати з собою в конфлікти чи протиріччя, і є гарантом, з одного боку, стресостійкості, цілісності а, з другого, – умовою розвитку особистості.

У той же час, незважаючи на значну кількість наукових робіт з питань довіри, проблематика «довіри як умови стресостійкості» не досліджувалась.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Всебічне дослідження довіри знаходимо в працях Е.Еріксона (онтогенез довіри; базисна довіра; базисна недовіра), К.Роджерса (довіра і самоактуалізація особистості; довіра до природи людини), А.Маслоу (довіра і самоактуалізація; чинники, що формують довіру; довіру і здоров'я; проблема недовіри в сучасному суспільстві); Е.Фромма (віра і довіра; довіра і несвідоме знання; втрата довіри до себе), Е. Шострома (довіра і самоактуалізація; терапія недовіри); М. Шкопорова, Є. Хорошилова (роль довіри в контексті проблеми значимих інших); А. Мудрика (роль довірливих відносин та довірливого спілкування на різних стадіях онтогенезу особис-

тості). До проблеми довіри звертається і багато інших психологів: Д. Вітакер, П. Глассер, Дж. Коттлер, К. Рудестам, С. Файн, К. Фопельта ітн.

Мета статті – проаналізувати феномен довіри, психологічні аспекти формування довірливих стосунків у дітей-сиріт; показати роль довіри як фактора стресостійкості.

Виклад основного матеріалу. Довіра – категорія етична та сама її сутність має глибоко психологічну природу і лежить в основі не тільки відносин між людьми, але і відображає одночасно ставлення людини і до самої себе, і до тієї частини світу, з якою вона взаємодіє в певний момент часу. Людина, як істота соціальна, народжуючись потрапляє у світ людей і предметів, з якими взаємодіє впродовж всього свого життя. З яким із «світів» ці взаємини будуть комфортними, і якими складатимуться стосунки, наскільки вони будуть успішними і чи прагнутиме людина до особистісного росту і розвитку – це залежить від багатьох факторів, зовнішніх і внутрішніх. Але, безумовно, одним з глибинних – є міра довіри як до соціуму, так і до себе.

К. Хорні [10], Е. Еріксон [12], В. Зінченко [2], Т. Скрипкіна [7], П. Шіхірев [11] вважають, що довіра – стрижневий елемент соціального та психологічного благополуччя індивіда в суспільстві, підкреслюють, що базова довіра формується в ранньому дитинстві і потім виступає системною властивістю, яка визначає способи взаємодії індивіда зі світом.

У своїх дослідженнях вони показали, що розрив зв'язку матері і немовляти породжує у дитини «базисну недовіру до світу», «базисну тривогу», «феномен печалі».

Недостатність уваги з боку матері та її вплив на розвиток дитини досліджував у своїх працях З. Фрейд. Психоаналітичне трактування «глибокого сліду у свідомості дитини від розлуки з матір'ю» є фундаментом концепції З. Фрейда про появу «комплексів неповноцінності» [9, с. 108–109].

Явище довіри ми розглядаємо на основі концепції Т. Скрипкіної, яка вперше виділила феномен довіри в якості самостійного предмета дослідження. Т. Скрипкіна [7, с. 26–29] вважає, що «людина одночасно звернена і в світ, і в себе, тобто має одночасно дві різноспрямовані психологічні установки: особистісну і соціальну, тому довіра до себе і довіра до світу не існують ізольовано одна від одної». Ці дві установки є необхідними і рівнозначними, оскільки тоді вони будуть здійснювати головну функцію довіри – адаптаційну, адже перевага особистісної установки (довіри до себе) є показником слабкої адаптивності. На думку автора, для

того, щоб зрозуміти соціально-психологічну сутність довіри і, тим самим, мати теоретико-методологічні передумови для вивчення її сутності, необхідно розглядати систему «людина-людина», як реально взаємодіючі суб'єкти, що мають одночасну зверненість і в світ, і в себе. Це виражатиметься в тому, що специфіка відносин «дитина-дорослий», «дитина-дитина» визначатиметься не тільки мірою довіри один до одного, але і мірою довіри дитини до самої себе.

Ступінь базової довіри/недовіри визначає, як людина впродовж свого подальшого життя, дорослого, зокрема, буде сприймати світ: чи як дружній до неї, чи як апріорі – ворожий. Основна умова формування довіри до світу, відкритості до сприйняття нового можливі тільки при відчутті дитиною постійної турботи та уваги люблячого дорослого [3]. Отже, базова довіра формується у взаємодії, насамперед у взаємодії дитини з матір'ю, або особою, яка її заміняє.

На думку Е. Еріксона [12, с.112–114], емоційний контакт між матір'ю та дитиною є базисна психологічна модель, необхідна для розвитку особистості дитини. Любляча, емпатійна мати, вчасно реагує на потреби дитини, формує у неї, так звану, «безпечну прив'язаність». Діти з такою прив'язаністю відрізняються впевненою поведінкою, вони не бояться нових ситуацій, і, найголовніше, у них формується базова довіра до світу, котра надалі обумовлює відношення до людей та визначає особливості емоційних переживань дитини.

Баланс довіри і недовіри дитини, на думку польського психолога А. Кемпінського, визначає співвідношення позитивних і негативних емоцій і загальне ставлення до себе і до світу.

К. Хорні [10] акцентувала увагу на феномені любові у стосунках дитини та значущого дорослого. Вона зазначала, що дитина може витримати дуже багато з того, що часто є травмуючими факторами, до тих пір, поки в душі вона відчуває, що є бажаною і любимою.

Тому, дослідження феномена довіри як умови стресостійкості має прикладне значення, оскільки психологія взагалі «... вивчає те, що для педагогіки служить об'єктом практики». Значення ця проблема набуває в процесі навчання та виховання підростаючого покоління, особливо дітей-сиріт, у котрих довіра до світу та довіра до себе не сформована, або взагалі відсутня.

Проблема виховання дітей у закритих дитячих установах широко вивчається як зарубіжними, так і вітчизняними вченими, проте такий важливий аспект проблеми як довіра деприво-

ваних дітей не досліджувався. Варто зазначити, що А. Прихожан, Н. Толстих, М. Бардишевська, Л. Галігузова, Г. Грібанова, В. Ослонта й ін. в своїх дослідженнях піднімали різні проблеми виховання дітей в умовах дитячого будинку, вказували на відсутність адекватних психологічних умов, які забезпечували б їх повноцінний розвиток, в той же час на дітей неминуче і постійно впливають фактори, що гальмують їх психічний розвиток. І як наслідок – явне відставання у таких сферах: а) у сфері спілкування з дорослими; б) у сфері спілкування з однолітками; в) в емоційно-вольовій сфері; г) у самосвідомості.

Т. Гуськова, М. Єлагіна, А. Рузька відзначають спрощений емоційний фон спілкування в установах закритого типу. Емоційність дорослих, як правило, знижена, що впливає на фон дитячої активності, виявляється у малій кількості їх звернень до дітей (у 4–10 разів менше, ніж у їх однолітків, котрі виховуються в сім'ї); в контактах зменшена кількість особистісних, інтимних звернень, а ті що є – емоційно бідні й одноманітні за змістом, в основному спрямовані на регламентацію поведінки. Часта змінюваність дорослих, дефіцит ласки, уваги, емоційного тепла з боку дорослих, переведення вихованців з однієї групи в іншу, з одного дитячого закладу до іншого закріплюють один з найнебезпечніших феноменів сирітства – «втрату базової довіри до світу», яка проявляється в агресивності, підозрливості, нездатності до автономного життя, що має негативний вплив на емоційний і особистісний розвиток дитини.

Будучи позбавленою материнської любові у сирітських установах дитина шукає любові, прийняття, підтримки від дорослої людини. Чи легко їй це зробити, чи реально реалізувати дитині цю природню потребу? На жаль, ні! Н. Москаленко, Н. Недожогіна вказують на недоліки сирітських установ: відсутність одного постійного дорослого, який турбується про дитину; неправильна організація спілкування дорослих з дітьми, що призводить до серйозних порушень у психічному та особистісному розвитку дитини, в емоційній сфері. У дітей-сиріт проявляються симптоми «розгальмованого розладу прив'язаності», так звана, «дифузна товариськість», яка проявляється у відсутності почуття дистанції з дорослими, постійних прохань про щось, бажання всіма способами привернути до себе увагу. Залежність емоційного благополуччя дитини від відношення до неї дорослого визначає надцінність останнього.

Сирітство як фактор руйнує емоційні зв'язки дитини з оточуючим соціальним середовищем, світом дорослих і однолітків, що

розвиваються в більш сприятливих умовах, і викликає глибокі вторинні порушення фізичного, психічного і соціального характеру.

Спотворення особистості в даній ситуації формується за невротичним типом – ці діти невпевнені в собі, тривожні, боязкі, залежні, їм притаманна жадоба любові та нав'язливий страх втратити об'єкт прихильності; має місце неадекватність емоцій по причині чи без причини вони плачуть, неадекватно сміються, ображаються, втрачають цільову орієнтацію.

Базальна тривога – почуття безпорадності перед ворожим світом, яке дитина намагається пом'якшити, виробляючи такі захисні стратегії, як гонитва за любов'ю або відчуження. Оскільки ці стратегії несумісні одна з одною, вони вступають в конфлікт, який призводить до нових труднощів.

К. Хорні [10, с. 68–70] вважала, що стратегії захисту приречені на провал, оскільки створюють замкнене коло: засіб, яким дитина хоче пом'якшити тривогу, навпаки, підсилює її. Наприклад, фрустрація потреби в любові робить цю потребу ненаситною, а вимогливість і ревності, що випливають з ненаситності, роблять все менш імовірним шанс знайти друга. Намагаючись змиритися з почуттям «мене ніхто не любить», з відчуттями своєї непотрібності й незахищеності, що породжують базальну тривогу, дитина може прийняти рішення про примирення і почати *рух до людей*; може прийняти агресивне чи експансивне рішення і почати *рух проти людей*; або ж прийняти рішення про відчуження, *відхід від людей*.

Тривожність у них є функцією порушення стосунків із близькими дорослими та депривацією довіри як до дорослого, так і до себе. У дітей-сиріт тривожність є результатом фрустрації потреби в надійності, захищеності з боку найближчого оточення.

Найчастіше фрустрація виникає в ситуаціях зовнішнього і внутрішнього конфлікту, коли незадоволення потреби наштовхується на непереборні і важкі перепони. Такий внутрішньоособистісний конфлікт переживається дітьми надзвичайно важко. Глибина переживання зберігається навіть, якщо стресова ситуація виникла багато років тому і хтось із дорослих намагався захистити дитину, не обговорюючи ці переживання відверто. Іноді і сама дитина, оскільки не готова зустрітися з життєвими ситуаціями, витісняє неприємні переживання зі свідомості, проте згодом вони спливають знову. Крім того, традиційно в дослідженнях стресових впливів, які травмують психіку дітей, відзначається втрата довіри як зміна глобального відношення до реальності взагалі.

Л. Гримак, Н. Лейтес, В. Петрунек, С. Чшмаритян, В. Якунин, М. Силенок вважають, що причиною фрустрації у дітей-

сиріт може бути невдача, заборона з боку дорослого, конфлікт з однолітком. Вона може проявлятися в переживанні гнітючої напруги, відчаю, «почуття краху», гніву.

Дослідження Г. Прихожан і Н. Толстих [5] показують, що на фруструючу ситуацію діти з дитячого будинку реагують ворожістю, звинуваченнями, погрозами, докорами. По суті ці реакції є захисними. Вони свідчать про те, дитина не в змозі опанувати ситуацію і знайти конструктивне рішення, вона беззахисна і така поведінка свідчить про «слабкість особистості», незахищеність, що виражається в нездатності взяти на себе відповідальність за вирішення ситуації, прагненні перекласти цю відповідальність на оточуючих.

Тривожність часто пов'язана з підвищеною чутливістю і вразливістю. Слова, на які звичайна дитина не зверне уваги, «тривожна» реагує гостро, глибше переживає почуття провини. Тривожність може бути розбита на декілька афективних компонентів. В якості афективних компонентів тривожності можуть бути страх, страждання, сором, гнів, інтерес. Як відомо, тривога є нашим «сторожем» і певний рівень – нормою, яка просто необхідна для гармонійного, повноцінного життя: вона мобілізує на подолання перешкод і вирішення завдань, це – конструктивна тривога. Критерії конструктивної тривоги – вміння дати собі звіт в її причинах, не впасти в розпач у складній ситуації, окреслити розумний шлях виходу з ситуації. Як правило, тривогу викликає емоційне відторгнення з боку близької людини, а в умовах дитячого будинку в дітей часто викликані тривоگو: імпульсивність вчинків; гнів; лякливість, надмірні страхи (фобії); песимізм і безпричинна веселість; байдужість; підвищена збудливість; сильна гострота симпатій і антипатій до людей та інше.

Особистісна тривожність характеризує стійку схильність сприймати звичайну ситуацію як загрозливу, реагувати на неї підвищеною тривожністю, а висока тривожність безпосередньо корелює з наявністю невротичного конфлікту, з емоційними і невротичними зривами.

Підвищена агресивність, недовірливість, емоційна холодність, порушення емоційних контактів з оточуючими, наростання пасивності, депресії – все це стресогенні фактори, які призводить до того, що в дітей докорінно змінюється ставлення до реальності, руйнується довіра до себе, людей і до всього, що оточує [1].

М. Обозов [4, с.37–39] вважає, що «дефіцит довірчого спілкування, стабільності у відносинах, скороминучість зустрічей і знайомств призводять до стресових ситуацій, утворення психічної напруженості і конфліктності «кожного з кожним» або

«всіх з усіма». Відсутність довірливих відносин уже з раннього дитинства є причиною емоційної нестійкості, тривожності, фрустрованості, порушення емоційних контактів з оточуючими, що, безумовно, виступають стресогенними факторами.

Із сказаного вище випливає, що життєвий досвід дітей-сиріт – це широкий спектр стресогенних впливів: починаючи з втрати батьків, тривалого проживання в неблагополучних сім'ях, пережиття образ, приниження, а згодом поселення в дитячий будинок і проживання в ньому...

Значимість довіри і любові, які здатні в умовах зіткнення дитини зі стресовою ситуацією, допомогти їй швидко впоратися з тривожними переживаннями, підтримка надійного дорослого, якому віриш, очевидна.

На нашу думку, довіра задовольняє базові людські потреби, і перш за все потребу індивіда в онтологічній безпеці, забезпечуючи соціальне і психологічне благополуччя при взаємодії із зовнішньою реальністю. Так, західний психолог Т. Говір визначає довіру як впевненість в тому, що навколишній світ і його мешканці не мають наміру заподіяти шкоду.

В. Сафонов [6, с. 256–258] найголовнішою функцією довіри вважає обмін значимими думками і почуттями на основі віри та довіри до партнера. В якості ключових функцій довіри вчений виокремлює такі: 1) функцію психологічного розвантаження; 2) функцію зворотнього зв'язку в процесі самопізнання; 3) функцію психологічного зближення і поглиблення взаємовідносин. На нашу думку, ці функції найкраще підкреслюють бажаний взаємозв'язок у побудові взаємин «дитина-дорослий».

Прийняття і любов розвивають у дитини почуття безпеки, впевненості, сприяють повноцінному розвитку особистості. У дитини закладається внутрішня позиція: «Я потрібна, я любима, і я люблю Вас теж». Ще Шандор Ференці [8] говорив: «У кожній людині продовжує жити перелякана, боязка дитина, яка палко бажає, щоб її любили».

Тому, робота психолога та вихователя з такими дітьми повинна ґрунтуватись на принципах гуманізму, любові, прийняття, і тоді «Любов до дітей» буде не абстрактним поняттям, не просто роботою з дітьми й не лише бажанням бути вчителем чи вихователем. Почуття буде конкретним, життєвим і дієвим. Адже, любові потребує кожна дитина. В. Сухомлинський говорив: «Любов педагога до дитини закономірно приводить до того, що між ними встановлюються нормальні, довірливі стосунки. Коли діти відчують у тобі рівного, вони відкриваються перед тобою, довіряють тобі те,

що ніколи б не довірили, якби ти був лише їхнім керівником». І як наслідок проблема стресостійкості вирішиться сама собою.

Висновки. Довіра як самостійне соціально-психологічне явище виконує фундаментальні функції в житті людини. Вона виступає умовою цілісної взаємодії людини зі світом; сприяє злиттю в сприйнятті людини минулого, сьогодення і майбутнього в цілісний акт; довіра створює ефект цілісності буття людини, сприяє виникненню ефекту цілісності особистості, за допомогою довіри співставляється міра відповідності своєї поведінки, прийнятого рішення, мети, поставлених завдань як світові, так і самому собі.

Проблема утвердження довіри в практичній роботі з дітьми, що виховуються в закладах інтернатного типу – актуальна. За умови довіри дітей дорослим, їх словам, намірам, діям, вчинкам, цінностям, дорослі здатні допомогти дітям повірити в себе, знайти взаєморозуміння з навколишньою дійсністю та навчити правильно розуміти світоглядну позицію «іншого», що є незамінним критерієм побудови гармонійних стосунків в педагогічній взаємодії і вагомим фактором стресостійкості.

Список використаних джерел

1. Бурмистрова Е. В. Психологическая помощь в кризисных ситуациях (предупреждение кризисных ситуаций в образовательной среде): Методические рекомендации для специалистов системы образования / Е. В. Бурмистрова. – М. : МГППУ, 2006. – 96 с.
2. Зинченко В. П. Психология доверия / В. П. Зинченко // Вопросы философии. – 1998. – №7. – С. 76–94.
3. Купрейченко А. Б. Психология доверия и недоверия / А. Б. Купрейченко. – М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2008. – 564 с.
4. Обозов Н. Н. Межличностные отношения / Н. Н. Обозов. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1979. – 151 с.
5. Прихожан А.М. Психология сиротства / А.М. Прихожан, Н.Н. Толстых. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2005. – 400 с.
6. Сафонов В.С. О психологии доверительного общения / В.С. Сафонов // Проблема общения в психологии / под ред. Б.Ф. Ломова – М. : Наука, 1981. – С. 264 – 272.
7. Скрипкина Т. П. Доверие к миру онтологический аспект / Т. П. Скрипкина // Психологический вестник. – 1997. – №2. – С. 25–37.
8. Ференци Ш. Теория и практика психоанализа / Ш. Ференци. – М. : Университетская книга : ПЕР СЭ, 2000. – 320 с.

9. Фрейд З. Психология бессознательного : Сб. произведений: [Пер.] / З. Фрейд ; сост., науч. ред., авт. вступ. ст. Н.Г. Ярошевский. – М. : Просвещение, 1989. – 447 с.
10. Хорни К. Невротическая личность нашего времени. Самоанализ / Пер. с англ.; Общ.ред. Г.В. Бурменской. – М. : Издательская группа «Прогресс» – «Универс», 1993. – 480 с.
11. Шихирев П. Н. Современная социальная психология / П. Н. Шихирев. – М. : Ин-т психологии РАН КСП; Академический проект, 1999. – 448 с.
12. Эриксон Э. Детство и общество / Э. Эриксон. – СПб. : Речь, 2000. – 416 с.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Burmistrova E. V. Psihologicheskaja pomoshh' v krizisnyh situacijah (preduprezhdenie krizisnyh situacij v obrazovatel'noj srede): Metodicheskie rekomendacii dlja specialistov sistemy obrazovanija / E. V. Burmistrova. – М. : MGPPU, 2006. – 96 с.
2. Zinchenko V. P. Psihologija doverija / V. P. Zinchenko // Voprosy filosofii. – 1998. – №7. – S. 76–94.
3. Kuprejchenko A. B. Psihologija doverija i nedoverija / A. B. Kuprejchenko. – М. : Izd-vo «Institut psihologii RAN», 2008. – 564 с.
4. Obozov N. N. Mezhlchnostnye otnoshenija / N. N. Obozov. – L. : Izd-vo LGU, 1979. – 151 с.
5. Prihozhan A. M. Psihologija sirotstva / A. M. Prihozhan, N. N. Tolstyh. – 2-e izd. – SPb. : Piter, 2005. – 400 с.
6. Safonov B. C. O psihologii doveritel'nogo obshhenija / B. C. Safonov // Problema obshhenija v psihologii / pod red. B. F. Lomova – М. : Nauka, 1981. – S. 264 – 272.
7. Skripkina T. P. Doverie k miru ontologicheskij aspekt / T. P. Skripkina // Psihologicheskij vestnik. – 1997. – №2. – S. 25–37.
8. Ferenci Sh. Teorija i praktika psihoanaliza / Sh. Ferenci. – М. : Universitetskaja kniga : PER SJe, 2000. – 320 с.
9. Frejd Z. Psihologija bessoznatel'nogo : Sb. proizvedenij: [Per.] / Z. Frejd ; sost., nauch. red., avt. vstup. st. N. G. Jaroshevskij. – М. : Prosveshhenie, 1989. – 447 с.
10. Horni K. Nevroticheskaja lichnost' nashego vremeni; Samoanaliz / Per. s angl.; Obshh. red. G. V. Burmenskoj. – М. : Izdatel'skaja gruppa «Progress» – «Univers», 1993. – 480 с.
11. Shihirev P. N. Sovremennaja social'naja psihologija / P. N. Shihirev. – М. : In-t psihologii RAN KSP; Akademicheskij proekt, 1999. – 448 с.

12. Jerikson Je. Detstvo i obshhestvo / Je. Jerikson. – SPb. : Rech', 2000. – 416 s.

K.R. Stelmaschuk. Psychological aspects of forming trustful relationships of orphans as one of the stress resistance conditions. The article analyses and investigates the determinants and factors of forming confidence of children, who are brought up in conditions of orphanage. As the problems of upbringing the children in boarding schools were investigated so the absence of required psychological conditions, which must have provided children's development. There were established the reasons of difficulties in building up the trustful relationships in the system «child-adult» and «child-child». Meaning of trust based on the T.P. Skrypkinia conception was taken into consideration, which accentuates the variety of the trust's phenomenal appearance, conditions of its appearing, functional characteristics and laws of existence, which stay universal in all spheres of human life, – as a result of its core of human-world relationship.

It was determined, that exactly the confidence ensures the possibilities of interpersonal interaction on the whole, and promotes self-development of a person that makes it possible to form psychologically comfortable living conditions, and, accordingly, is the important factor of stress resistance. It was stated, that the confidence as an independent socio-psychological phenomenon fulfills fundamental functions in a person's life. It was shown the confidence projects the condition of a person's integral interaction with the world; promotes the amalgamation of a person's perception of the past, the present time and the future as an integral act; confidence creates the effect of a person's being integrity, it promotes the arise of the effect of a person's integrity, confidence helps to collate the extent of responsibility of your behavior, the taken decision, the goal and the set tasks to the world and to yourself. The problem of confidence consolidation in practical work with children that are brought up in establishments of a boarding school type – is topical. It was determined that on condition of children's confidence in adults, their words, intentions, actions, deeds and values, adults are able to help children to believe in themselves, find mutual understanding with surroundings and to teach to understand correctly the world views of others.

It was justified the value of confidence and love, that in stress situation are able to deal with the anxiety a significant factor of stress resistance.

Key words: confidence, base nonconfidence to the world, basal anxiety, frustration, neurotic type, orphans, orphanhood, emotional sphere, stress, stress resistance, stressors.

Received January 15, 2015

Revised January 30, 2015

Accepted February 22, 2015